

УДК: 721.01

АГРОТУРИЗМ – АУЫЛДЫҚ АУМАҚТЫҢ ДАМУЫНЫҢ ЫНТАСЫ

Жақан Айдана Мұратқызы

we.see.s0@mail.ru

7M07320 – «Сәулет» ББ II курс магистранты, «Сәулет» кафедрасы, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі – **сәулет докторы**, профессор Арынов К. К.

Кіруспе. Агротуризм - бұл салыстырмалы түрде жаңа құбылыс және нақты анықтамасы жоқ, ауылдық жерлердегі туризмнің бір түрі, бірақ оның абсолютті синонимі болып саналмайды. Агротуризм туризмнің тәуелсіз түрі ретінде үй жануарларына күтім жасау, жергілікті тағамдарды сынау, ауылдық жерлерде серуендеу және пикниктер сияқты бос уақытты өткізудің белгілі бір түрлерімен, сондай - ақ туристік сапарларды құру мақсаттарымен ерекшеленеді: ауылдық өмір салтымен, әртүрлі аймақтардың тұрғындарының салт-дәстүрлерімен танысу.

Агротуризмді экотуризмнің бір түрі деп санауға болады. "Экологиялық туризм" немесе "экотуризм" термині 1983 жылы мексикалық эколог-экономист Гектор Цебаллос-Ласкурейннің (Seballos-Lascuain) арқасында пайда болды, ол туризм идеясын тұжырымдады, "экологиялық және элеуметтік талаптарға сәйкес келеді, табиғатқа жауап береді, оны қорғауға ықпал етеді, саяхатшылардың экологиялық мәдениетін арттырады, ағартушылық функцияны орындайды, дәстүрлі мәдениеттер мен жергілікті қауымдастықтарға ұқыпты қарайды".

Зерттеу әдістері. Интеграцияланған архитектуралық-туристік әлеуеті бар шағын және орта қалаларды «қалалар - туристік орталықтарға» айналдырудың өзіндік немесе бұрын жасалған ғылыми әдістерін қолдана отырып, туристік орталықтардың архитектуралық ортасын қалыптастыру мен ұйымдастырудың негізгі ерекшеліктерін зерттеу болып табылады.

Әлемде ауыл экотуризміне деген қызығушылық үнемі артып келеді. Ұзақ уақыт бойы үш "S" жүйесімен (sun, sea, sand – күн, теңіз, құм) байланысты адамдардың санасында айқын өзгерістерді байқауға болады және олардың үш "L" жүйесіне (landscape, love, leisure – пейзаж, дәстүрлер, до - суг) қайта бағдарлануын байқауға болады. Мұндай ресурстардың басты құндылығы - табиғи табиғат. Адамдар үнемі лас ауа мен судың, шу мен элеуметтік қақтығыстардың теріс әсерін сезінетін қалалардан туристерді тартады, бұл өркениеттің артықшылықтарынан шаршауды, адам өмірінің табиғи көздерімен байланысуды, әртүрлі қауымдастықтардың мәдени және этникалық дәстүрлерін жақсы білуге деген ұмтылысты тудырады.

Нәтижелер мен талқылаулар. Агротуризм қалыптасу кезеңінде Еуропадағы агротуризм арзан болды, бірақ сонымен бірге қарапайым адамдар үшін, аз ақша тапқандар мен жайлылықты талап етпейтіндер үшін нағыз спартадық демалыс түрі болды. Көп балалы отбасылар, жастар, студенттер ауылдық жерлерде, шаруа ауласында демалыстар мен демалыстарға қол жеткізе алды, бұл аз қамтылған топтар ерікті түрде пайдаланатын қол жетімді балама болды. Өткен ғасырдың ортасында қалаға демалуға арналған мұндай стихиялық қозғалыс қарқынды дамып, қазіргі туризм индустриясының жоғары ұйымдастырылған және тиімді секторына айналды. Мұның бірнеше себептері болды, бастысы – аграрлық сектордың дағдарысы, ауылдық аймақтардың тозуы және депопуляциясы. Жұмыссыздықты, көші - қонды, халықтың өмір сүру деңгейінің төмендеуін және басқа да жағымсыз құбылыстарды болдырмау мақсатында агротуризмді мемлекеттік деңгейде саяси, қаржылық, ұйымдастырушылық, құқықтық және ақпараттық қолдау бағдарламалары әзірленіп, іске асырылды. 1955 жылы Францияда "Agricoltureet Turisme" қауымдастығы құрылды, 1965 жылы Италияда "Agriturist" (ауыл шаруашылығы және туризм ұлттық қауымдастығы) құрылды, содан кейін жалпы ауыл шаруашылығы шеңберінде ЕО деңгейінде мемлекетаралық бірлестік пайда болды.

Бұл кешенді элеуметтік-экономикалық бағдарламаның міндеті жергілікті экономиканың жаңа секторын ұйымдастыру және ауыл халқының бір бөлігін өндіріс саласынан қызмет көрсету саласына ауыстыру, шағын және орта бизнесті дамыту және ауылдық жерлерде жаңа жұмыс орындарын құру арқылы Аграрлық өңірлердің дамуына серпін беру болды. Бұл үшін мемлекеттік деңгейде туристерге қызмет көрсетуге тартылған фермерлер үшін жеңілдікті кредит беру және

салықтық демалыс бағдарламалары қабылданды. Сонымен, Венгрияда демалушыларды қабылдайтын үй иесіне он төсектен түскен табысқа салық салынбайды; Румынияда мұндай қожайындар 15 жыл бойы салықтан босатылады; Австрияда қонақтарды қабылдайтын шаруалар 40 жыл бойы салық салу жеңілдіктеріне ие; Польшада туристерге тұру және тамақтану үшін бес бөлмеден аспайтын табыс салығы салынбайды. Германияда 1980 жылдардың басында шеткері аймақтарда туризм тұжырымдамасы жасалды. Оның негізгі мақсаты-туристік нарықта қымбат инфрақұрылымды пайдаланбай және жайлы өмір сүру жағдайларын ұсынбай, табиғатта арзан демалысты ұсыну.

Мұндай саясат стратегиялық тұрғыдан үлкен әлеуметтік-экономикалық әсер берді: ауыл тұрғындарына тұрғылықты жері мен әдеттегі өмір салтын сақтауға, агроөндірісті жоғалтпай жаңа қызмет түріне ықпал етуге көмектесті және ең бастысы агроландшафт пен олардың табиғи ортасын сақтауға мүмкіндік берді, өйткені агротуризмнің дамуы қоршаған ортаның өзгеруін барынша азайтуға ұмтылуға негізделген.

Қорытынды. Бүгінгі таңда ауыл туризмі жаңа жұмыс орындарын құрып, осы саланы дамытатын елдерге нақты табыс әкеледі. Сонымен, Еуропада ауыл туризмі бойынша бірінші орын алатын Италия жылына кемінде 350 миллион доллар пайда табады. Агротуризм сонымен қатар табиғатты сақтаудың құралдары мен тәсілдерін табуға мүмкіндік береді. Көптеген елдерде туризмнің бұл түрін дамыту ұлттық ауылдық ландшафттарды қорғау мен қалпына келтірудің басты бағыты болды.

Қазақстан бірегей табиғи ресурстарға және өзіндік мәдениетке ие бола отырып, аграрлық туризмді дамыту үшін зор әлеуетке ие. Әлеуетті агротуристік объектілердің өңірлік орналасуын шолу, облыстар деңгейінде рекреациялық жүйелерді қарау, облыстардың әлеуметтік-экономикалық саласының жай-күйі, ауылдық жерлер инфрақұрылымының жай-күйін зерделеу, өңірлерде индустрияның дамуын баяндау, мәдени-тарихи маңыздылығын зерттеу қажетті шарттар болып табылады. Агротуризмнің міндеті жекелеген ауылдық елді мекендердің дамуына, олардың тұрғындарының табыс деңгейін арттыруға, қосымша жұмыс орындарын құру есебінен ауылдан қалаға көші-қон ағынының жолын кесуге, жергілікті экономиканың жаңа ерекше секторын ұйымдастыру арқылы ауылда әлеуметтік шиеленісті төмендетуге серпін беру.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев 2014 жылғы 11 қарашадағы Қазақстан халқына жолдауында: соңғы уақытта жаһандану процестерінің Қазақстан экономикасына ықпалы күшейіп келе жатқанын, сондықтан жаңа әлемдік сын-қатерлер жағдайында экономикалық саясатты қайта бағдарлау қажет екенін атап өтті. "Қолдауды экономика мен жұмыспен қамтудың өсуіне барынша мультипликативтік әсер ететін салалар алуы тиіс".

Жергілікті қауымдастықтардың дамыған ынтымақтастық және өзін-өзі басқару жүйесі, маңызды мемлекеттік қолдау жағдайында дамып келе жатқан эко - агротуризмнің батыстық моделінен айтарлықтай айырмашылық Қазақстанның агротуризм қозғалысы "төменнен" – жеке тұлғалардың бастамасы мен энергиясынан, іс жүзінде мемлекеттің қолдаусыз туады. Ел ауқымында агро - туризмді дамыту жөнінде нақты артикуляцияланған саяси шешімдер жоқ, тиісінше, осы секторды табысты құру, қатысушылардың іс - қимылын үйлестіру үшін бағдарлар мен қажетті жағдайлар жоқ, демек, жалпы қоғам үшін оң нәтиже алу проблемалық болып табылады.

Қазақстан ауқымында эко-агротуризмнің қалыптасуы үшін осы Қызмет түрінің әлеуметтік маңыздылығы мен әлеуметтік-мәдени әсерін тану негізінде елдің даму ерекшеліктері мен мақсаттарын ескере отырып, оны дамытудың ұлттық тұжырымдамасын әзірлеу қажет емес. Бұл кешенді міндет туризм индустриясының талаптарын және агросектордың тұрақты дамуын, ең алдымен жергілікті өзін-өзі басқаруды, ынтымақтастық пен серіктестікті дамытуды, барлық деңгейлерде – Бүкіл Қазақстандық, аймақтық, жергілікті деңгейде нормативтік-құқықтық, қаржылық, ұйымдастырушылық, ақпараттық қамтамасыз ету тетіктерін қалыптастыруды қамтиды.

Литература:

1.Сапрунова, В.Б. Туризм: эволюция, структура, маркетинг / В.Б. Сапрунова. – М. : Ось-89, 1997. – 159

2. *Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 11 ноября 2014 г. [Электронный ресурс]: URL: <http://akorda.kz>.*

3. В. И. Бельский [и др.] *Агротуризм: опыт, проблемы, рекомендации / Минск: [Ин-т экономики НАН Беларуси], 123 с.*

4. *Экономика и статистика №1 2014 г. Агентство Республики Казахстан по статистике [Электронный ресурс] URL: <http://stat.kz>*

5. Здоров А.Б., Антонян А.Г. *Агротуристский комплекс как путь реализации национальных программ экономики // Региональная экономика: теория и практика. — 2013. — № 36. — С. 88-91.*

6. Здоров А.Б. *Экономика туризма: Учебник. М.: Финансы и статистика 2004. 272*

УДК: 721.01

МЕМОРИАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС БАХА АД-ДИНА НАКШБАНДИ В Г. БУХАРА

Жаңабаева Айгерім Ұлыбекқызы

aigerra.zh@mail.ru

Студент 5-го курса ОП 5В042000 – «Архитектура», кафедры "Архитектура",
ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Научный руководитель – кандидат архитектуры, профессор Чекаева Р. У.

Введение. *Цель.* Данное исследование предполагает рассмотреть историю комплекса от основания до наших дней, подробно раскрывая личность великого богослова XIV века Ходжи Баха ад-Дина Накшбанди, а также дать архитектурный анализ важнейшей мусульманской святыни.

Предмет исследования. Мавзолей Баха ад-Дина Накшбанди – архитектурный ансамбль, строившийся на протяжении 5 столетий, мемориал покровителя Бухары – шейха Баха ад-Дина Накшбанди. Важнейшая мусульманская святыня, расположенная в 12 км от Бухары, считается среднеазиатской Меккой. Мемориальный комплекс, который посещают паломники из разных стран, является ярким примером важного культового сооружения, сохранившегося до наших дней.

Методы исследования. Для того, чтобы подробнее раскрыть историю строительства и основания данного мемориального комплекса использовались методы сравнения, систематического, описательного, историко-сравнительного, исторического анализа.

Степень изученности. Молитва в святых местах издавна считалась одной из наиболее первенствующих традиций, неразрывно связанной с сущностью исламской религии узбекского народа. В период советской власти, в 1930-х годах, в результате большевистского лозунга «Религия – это опиум для людей» были разрушены и брошены священные места, утратив свой исторический облик. После приобретения Республикой Узбекистан в 1991 году независимости, была восстановлена религиозная свобода народа. В настоящее время более 7476 архитектурных памятников, более 2700 монументальных произведений искусства взяты под охрану государства. В частности, святые места реконструированы в восточном стиле. Известные святые места Узбекистана, такие, как Исмаил Самани, Чар Бакр, Чашмаи Аюб, Шахизинда, Рукабад, Имам аль-Бухари, Гури Амир, Ходжа Ахрор, Хазрати Имам, Султан Саодат, Хаким ат-Термизи, считаются священными не только для народов Центральной Азии, но и для мусульман всего мира. [1]

Один из них является исторический, архитектурный мемориальный комплекс Баха ад-Дина Накшбанди. (Рисунок 1).